

Staroslavenski odsjek.

I.

Dr. Josipa Vajsa latinska transkripcija glagolskoga vesperala, psaltira i misala.

Prof. Ante Šepić, Krk.

Glagolica je pismo teško, nečitljivo. Ova je baš nečitljivost i bila jedna od najjačih zapreka, te se glagolica nije mnogo raširila u našem narodu, a u koliko je bila negdje i preotela maha, morala je da ustukne pred sve jačim pritiskom lakše, svjetske latinice.

I glagolica je pomalo ostala skućena na prilično uskom području. Ali i tu je časna naša starina jedva životarila, sve više slabila i venula, te je danas glagolska knjiga zagonetka, tajna sa sedam pečata većini našega i najobrazovanijega dijela umne elite.

Najmoćnija su utočišta glagolici bili hramovi Božji, a najjači njezini zatočnici svećenici i redovnici, iako su sve do naših dana bili bez valjanih crkvenih knjiga, naročito propisnih misala i brevijara. U smislu zaključaka koncila tridentinskoga i oglejskoga učinio je bio doduše ispravke u crkvenim glagolskim knjigama naš franjevac Franjo Glavinić, ali iz nepoznatih razloga njegov misal nije bio izdan. Misal je izašao tek 1631. iz pera o. Rafaela Levakovića, koji je ispravio i brevijar i psaltir, i u sva tri djela iznakazio naš obredni jezik ruskom recenzijom. Njegovim stopama bili su pošli Paštrić i Karaman u stalnom uvjerenju, da je jezik ruskih spomenika pravi jezik sv. braće Ćirila i Metodija. Oslanjajući se tekstovno i jezikoslovno na vatikanski rukopis glagolskoga misala izdao je nov misal 1893. Dragutin Parčić, a danas se u našim crkvama glagolja najvećim dijelom iz misala od god. 1905., na kojemu je radio i Dr. Jösip Vajs, »uzorni poznavalac stare glagolske pismenosti (Jagić).«

Nego radi »praktičkih kombinacija i argumenata« (Jagić) danas nestaje pomalo glagolice i iz kuća Božjih. Mjesto glagolskih obrednih knjiga uvode se u hrvatske naše crkve staroslovenske knjige na rimskom pismu.

Pokret transkribovanja crkv. glagolskih knjiga nije nov, a porodio se iz pohvalnoga nastojanja, da se narodni naš jezik što lakše udomi u katoličkim bogomoljama diljem lijepe naše otadžbine i s vremenom dalje po širokom slovjenском svijetu. Ovako transkribovane knjige trebale bi da budu most, koji bi barem u obrednom jeziku povezao sve Slovjene i time uskorio onu toliko žudenu sveslovjensku uzajamnost.

Prva svrha ovoga pokreta, da se latinskom transkripcijom olakša čitanje teškoga glagolskoga pisma, postignuta je. O tom nema sumnje. Ali je li ovim pokušajem pomognuto i onom drugom, višem zadatku, veliko je pitanje. Možda je zgodnije, uputnije bilo ostaviti za jezik obrednih knjiga jezik panonskih spomenika, pa neka ga svaki Slovjen na svoju izgovara. Ili zar je netko tako naivan, da misli, te će za crkveni jezik svih Slovjena katolika biti izabran naš obredni jezik, staroslovjenski jezik hrvatske recenzije?

Kao plod ovoga pokreta izašle su u toku posljednjih dvadesetak godina tri knjige, i to u nakladi Staroslavenske akademije u Krku (od početka ove godine staroslovjenski odsjek Hrvatske bogoslovske akademije u Zagrebu), a trudom neumornoga Dra Josipa Vajsa »Vesperal rimsko-slovčenski. Večernje na nedělje i svetce po vse lěto po crkvenim knĳgam glagolskim s priloženijem jutrnj i časov velih blagdan i drugih molitav. Krk. Rashodi Staroslovčenske akademije I. g. 1907.«, pa onda »Slovčenski psaltir, psalterii palaeoslovenici quinquagena prima. E melioribus codicibus Croaticoglagoliticis in usum glagolitarum edidit J. Vajs. Praga Bohemorum 1920.«, a prošle je godine tiskan u vatikanskoj štampariji u Rimu »Rimski misal slovčenskim jezikom prěsv. g. n. Urbana papi VIII. povelěnjem izdan. — Missale Romanum Slavonico idiomate ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restitutum S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum a Pio X. reformatum et SSmi D. N. Pii XI. auctoritate vulgatum.«

Na prvo od navedenih djela, koje je ujedno i prvi pokušaj transkripcije staroslovjenskih hrvatskih knjiga latinskim pismenima, osvrnuo se je u II. Vjesniku Staroslavenske akademije u Krku za god. 1913. Dr Mate Tentor. I on je mišljenja, da bi »ovakva djela mnogo pridonijela širenju našega glagolizma,« ali prigovara Dru Vajsu, što nije proveo dosljedno transkripciju. On mu u glavnom predbacuje, što upotrebljava i naš pravopis (đ, lj, nj) i pravopis Jugoslavenske akademije u Zagrebu (l, ň, ģ), što za staroslovjensko žd piše jednom j (u čakavaca redoviti refleks), drugi put đ, a poneki put i ģ (u tudicama), što nema dosljednosti u transkripciji poluglasa naročito u složenicama s predlogom vъ (vazbudi, vstani, vastajut, vazredujem i dr.), što piše Marije, cěsar, cěsara, ali Marii, cěsarja, cěsarju.

Dovoljan je letimičan pregled, da se uvjerimo, da se je Dr Vajs držao istih principa u transkripciji psaltira i misala kao i u vespe-

ralu. I tu ćemo naći primjera kao: lav (psalam VII. 3), Ivov (XXI. 22), otec (XLVIII. 20), vashvalite, vazvah (XXI. 10), vstanet, vznese (XXXV. 10), se pediju (XXXVIII. 6), se strachom, (II. 11), va věk (IX. 3), v věk (XIV. 10), telec (XLIX. 9), sa mnoju (XXIV. 1), vzdaj (misal str. 77.), vzglagolet (76), vzdast (74), ka mně (65), vazvратиše, vazdvignet (17), va svetiūi (76), i t. d. Utvrdenije, pogladu (ps. XVII.), sladša (XVIII.), vid (XXIV.), přede (XXXVIII.), tudim (XLVIII.), i dr.; sudu (mis. 12), rodna (25), vid (41), među (73), přede (105); evanđelija (12), Levgita (33), anđel (ps. VIII.) i inače. Zemlaci (ps. III.), suditel (VII.), Jakovl (XLV.), volji (XXIX.), spasitel, umilostivljen zemlja (mis. 12); zemlje (ps. I.), spasitelju (XXVI.), Jakovlja, Jakovlju (XIX.), voljeju (XXIX.); vlijubleni (mis. 17.), velju (49) i t. d. Spasenie, čtenje, proščenie (mis. 12), gospodnju (25), gospodna, kńigami, učinenu (9), gospodne (12), ogań (65). Česarju (ps. V., mis. 41), česarja (ps. XLIII.), česari (mis. 41., ps. III.), mori (ps. 49), toje (mis. 17), tvoih (25), sju (33), Josip (25), napoiste (65) i t. d.

Nedosljednosti na svakom koraku. Ali tek na oko, jer se dobar posmatrač može lako da uvjeri, da je Dr Vajs u svojoj transkripciji bio i te kako dosljedan.

Pređa mnogom je pismo Dra Vajsa odaslato iz Zlatnoga Praga 24. rujna 1914. jednomu svojemu prijatelju svećeniku i tajniku Staroslavenske akademije u Krku, u kojemu ga moli, da sadržinu ovoga pisma objelodani u narednom broju akademijinoga Vjesnika (zbog rata i poratnih neprilika nije međutim više izašao), kao odgovor na prigovore njegovoj transkripciji vesperala i budućih glagolskih tekstova naših liturgičnih knjiga latinskim pismom. U tom pismu, kao i u kasnijem svom članku u Sv. Ceciliji (1927. god.), Dr Vajs tumači, kojih se je načela u glavnom držao u svojim transkripcijama. On je n a v l a š u nekim slučajevima odabrao jedan način transkripcije (školski pravopis), a u drugim opet drugi način (akademijski), jer nije htio da djelo izgubi sasvim svoje starinsko obilježje. Vodem u tom su mu bili naši stari pisci, stari spomenici, naročito ćirilski. Prema tomu piše ja, je ju = **ia**, **ie**, **io**, (nedělja, blagoslovljenije, nēdelju), ali ņ, l = **u'** **l'** kńigam, zemlli), jer su tako pisali i naši stari. Staroslovjensko žd je htio odmah da zamijeni našim d, a glagolsko **ѣ** akademijskim znakom **đ**. O tomu je izmijenio ne jedno pismo sa sada pokojnim V. Jagićem. Ali kada je poslao u Krk na ogled prvi arak vesperala, odgovorio mu je isto već pokojni kanonik Fran Volarić, dekan i generalni vikar krčki, da mu to d nikako ne ide radi naroda. Odatle nalazimo u izdanju vesperala za članove Staroslavenske akademije za žd — d (dađ, přede), a u izdanju za šire slojeve stavljao je čakavsko j (daj přeje). Kad je saznao, da je nekima i oblik dađ (imper. glg. dati) »kamen potaknovenija«, upotrebljavao je samo daj (imper. glag. dajati) u obadva izdanja vesperala.

S jezične strane moramo da kažemo, da bismo mogli teksta transkribiranih knjiga jedva što i prigovoriti, da se priređivaču nije potkralo nekoliko netačnosti, koje jasno govore, da Dr Vajs nije Hrvat.

Inače je Dr Vajs priugotavljajući netom pomenuta djela za crkvene potrebe, uložio ne baš mali trud. Rijetko svoje znanje staroslovenštine upotrijebio je, kako bi nam probirući iz mnogih naših glagolskih rukopisa u nas i na strani, dao ono najbolje, pružio u ruke knjige i s te strane prema nauci dotjerane, kad već ne mogu biti savršene.

Na taj način stvorio je Dr Vajs djela trajne vrijednosti. I mi Hrvati treba da smo zato Dru Josipu Vajsu naročito zahvalni.

Bilo u sto dobrih časa.

II.

Dodatak članku prof. Šepića. — Odlomak Parčićevog rukopisa glagolskog misala.

Dr Svetozar Ritig.

Dodatak. Referat prof. Šepića poslali smo prof. Dru Vajsu, da bi na referentove opaske razložio svoje stajalište i objasnio metodu svoga rada. Poznato je, da je Parčićev misal (izdanje 1893.) našao potpuno priznanje u stručnim filološkim krugovima. Prof. Jagić rekao je o njem, da to djelo »služi na čast rimskoj kuriji i slovenskoj nauci«. Prof. Vajs uzeo je za podlogu posljednjega izdanja (god. 1927.) Parčićev rukopis, ali ga je tekstovno i liturgijski znamenito izdjelao i usavršio. Za svoju filološku metodu već se ranije bio sporazumio s prof. Jagićem, pa se pokojnik i meni izrazio, da je prof. Vajs već u redakciji drugoga izdanja Parčićevoga misala najbolje dao, što se u tome poslu moglo dati prema sadašnjem stanju slavističke nauke.

Ipak su pojedini stručnjaci — kako je i posve razumljivo — imali o tome odvojena mišljenja. Tako n. pr. Dr Tentor, danas ravnatelj sveučilišne knjižnice u Zagrebu, u svojim člancima »Najstariji hrvatski glagolski brevijar« i »Vajsov Vesperal« štampanim u Vjesniku Staroslovenske Akademije u Krku (II., 1914.). Njegove opaske i ne tiču se, da tako kažem, merituma Vajsovih glagolskih djela, »izdanih zamjernom erudicijom«, nego više transkripcije iz glagolice u latinska pismena. Dakle u stvari isto, što i prof. Šepić u gornjem referatu zapaža. Novo je, što naš referent — per transenam — izriče misao, kako bi možda bilo uputnije ostaviti za jezik obrednih knjiga jezik panonskih spome-